

Vispārējās tautsaimnieciskās nozīmes pakalpojumi

Publicēts: 31.08.2020.

1. Kas ir Vispārējās tautsaimnieciskās nozīmes pakalpojumi (VTNP)?

VTNP ir saimnieciskās darbības, ko tirgus dalībnieki vieni paši bez valsts atbalsta sniegt nespēj, vienlaikus nodrošinot, ka pakalpojums ir bez diskriminācijas pieejams visiem iedzīvotājiem. VTNP tiek sniegti sabiedrības interesēs, uzliekot sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas pienākumu vienam vai vairākiem pakalpojumu sniedzējiem. Eiropā VTNP sastopami daudz un dažādās jomās (piemēram, pasta pakalpojumi, energoapgāde, telekomunikāciju vai sabiedriskā transporta nodrošināšana, sociālie pakalpojumi, piemēram, vecu cilvēku un invalīdu aprūpe, siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija).

2. Kādu mērķi ES cenšas sasniegt, kontrolējot kompensāciju par VTNP?

Uzņēmumiem, kuri veic saimniecisko darbību, piešķirts publiskais finansējums var sniegt ekonomiskas priekšrocības, kādas nav to konkurentiem. Tas var radīt konkurences kropļojumus ES iekšējā tirgū. VTNP atbalsta kontrole nodrošina to, ka kompensācija par sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, nepārsniedz to, kas nepieciešama, lai nodrošinātu sabiedrisko pakalpojumu, un ka uzņēmumiem ir stimulēti ieviest jauninājumus un konkurēt tirgū, un ka ES iekšējais tirgus nav sadrumstalots.

2012. gada 31. janvārī stājās spēkā atjaunotais regulējums valsts atbalstam, kuru sniedz kā kompensāciju par sabiedriskas nozīmes pakalpojumiem Jaunais regulējums ir ietverts šādos dokumentos:

- 1 [Komisijas 2011. gada 20. decembra lēmumā \(2012/21/ES\) par LESD 106.panta 2.punkta piemērošanu valsts atbalstam attiecībā uz kompensāciju par sabiedriskajiem pakalpojumiem dažiem uzņēmumiem, kuriem uzticēts sniegt pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi. Atbalsts, kas sniegts saskaņā ar šo dokumentu, ir atbrīvots no iepriekšējas paziņošanas Eiropas Komisijai saskaņā ar LESD 108.panta 3.punktu](#) (VTNP lēmums).
- 2 Eiropas Savienības nostādnēs par valsts atbalstu, ko piešķir kā kompensāciju par sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu (2011). Atbalsts, kas sniegts saskaņā ar šo dokumentu, ir paziņojams Eiropas Komisijai saskaņā ar LESD 108.panta 3.punktu.
- 3 Komisijas 2012. gada 25. aprīļa regulā (ES) Nr.360/2012 par Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. un 108.panta piemērošanu *de minimis* atbalstam, ko piešķir uzņēmumiem, kuri sniedz pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi (turpmāk – Komisijas regula Nr.360/2012).
Lai izpildītu ES regulējuma prasības, Latvijā izstrādāti [Ministru kabineta 2014. gada 2. decembra noteikumi Nr.741 “De minimis atbalsta uzskaites un piešķiršanas kārtība komercsabiedrībām, kuras sniedz pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi, un uzskaites veidlapu paraugi”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr.741). MK noteikumi Nr.741 nosaka *de minimis* atbalsta uzskaites un piešķiršanas kārtību komercsabiedrībām, kuras sniedz pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi, un apstiprina šādus *de minimis* atbalsta uzskaites veidlapu paraugus: (1) uzskaites veidlapa par tādas komercsabiedrības sniedzamo informāciju *de minimis* atbalsta piešķiršanai, kura sniedz pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi, (2) uzskaites veidlapa par *de minimis* atbalsta piešķiršanu komercsabiedrībai, kura sniedz pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi.

Attiecībā uz atsevišķām jomām Eiropas Komisija ir pieņēmusi īpašo VTNP regulējumu, piemēram, [sabiedriskā apraide](#), [pasta pakalpojumi](#), [sabiedriskā pasažieru transporta pakalpojumi](#), [izmantojot dzelzceļu un autoceļus](#)

Latvijā VTNP sastopami, piemēram, kā kompensācija par obligātās veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, kā kompensācija mazo reģionālo lidostu darbības nodrošināšanai, kā komunālo pakalpojumu nodrošināšana iedzīvotājiem jomā (ūdensapgāde un kanalizācija, (centralizētā) siltumapgāde, sadzīves atkritumu apsaimniekošana (sadzīves atkritumu apglabāšana poligonā).

Nereti arī tādi sociālie pakalpojumi kā bērnu nami, bērnu sociālas aprūpes centri, pansionāti, sociālās mājas, neaizsargāto grupu aprūpe un sociālā integrācija tiek kvalificēti kā VTNP. Taču atbalsts šiem mērķiem var arī nekvalificēties kā valsts atbalsts, ja vienlaicīgi neizpildās kāds no četriem komercdarbības atbalsta kritērijiem, kas minēti Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 5.pantā un attiecīgi tad nav jāpiemēro valsts atbalsta (piemēram, VTNP lēmuma) nosacījumi.

Latvijā praksē attiecībā uz VTNP līdz šim tiek piemērots [Komisijas 2011. gada 20. decembra lēmums \(2012/21/ES\) par LESD 106.panta 2.punkta piemērošanu valsts atbalstam attiecībā uz kompensāciju par sabiedriskajiem pakalpojumiem dažiem uzņēmumiem, kuriem uzticēts sniegt pakalpojumus ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi \(turpmāk – VTNP lēmums\)](#).

Līgumā par sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, kas noslēgts starp pašvaldību un sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju – komersantu (kapitālsabiedrību) tiek iekļauti visi elementi, kas definēti VTNP lēmumā.

Elementi, kas iekļaujami līgumā ar sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju:

- skaidri definēts uzticētais sabiedriskas nozīmes pakalpojums;
- prasības sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam par nepieciešamā tehniskā aprīkojuma uzturēšanu un atjaunošanu, lai nodrošinātu minēto pakalpojumu izpildi saskaņā ar katram konkrētajam pakalpojumam izvirzītajām prasībām;
- pilnvarojuma termiņš – līguma darbības laiks, kas nav īsāks par 5 gadiem un nepārsniedz 10 gadus (gadījumos, kad pakalpojuma sniedzējs no saviem resursiem (saimnieciskās darbības ieņēmumiem vai komercbanku kredītresursiem) veicis būtiskus ieguldījumus pakalpojuma sniegšanas nodrošināšanai nepieciešamajos pamatlīdzekļos, pilnvarojuma periods var būt garāks par desmit gadiem, bet tas nedrīkst pārsniegt konkrētā pamatlīdzekļa nolietojuma periodu, kurš noteikts saskaņā ar vispārpieņemtiem grāmatvedības principiem);
- sabiedriskā pakalpojuma sniegšanas teritorija;
- informācija par sabiedriskā pakalpojuma sniedzējam piešķirtajām ekskluzīvajām vai īpašajām tiesībām;
- informācija par iespēju saņemt atlīdzības (kompensācijas) maksājumus un nosacījumi atlīdzības (kompensācijas) maksājumu aprēķināšanai, kontrolei un pārskatīšanai (regulāras kompensācijas atbilstības pārbaudes vismaz ik pēc trim gadiem pilnvarojuma akta darbības periodā, kā arī tā beigās);
- pasākumi atlīdzības (kompensācijas) maksājumu pārmaksas novēršanai un atmaksāšanai;
- nosacījums, ka sabiedriskie pakalpojumi un ar to saistītās izmaksas tiek nodalītas no komerciālajiem pakalpojumiem (Ja komersants veic arī citas darbības, kas ir ārpus uzticētā sabiedriskā pakalpojuma ietvara, komersantam tā grāmatvedībā ir atsevišķi jāuzrāda izmaksas un ieņēmumi katrai darbības jomai atsevišķi. Kompensāciju par izmaksām, kas nav tiešā saistībā ar definēto un uzticēto sabiedriskas nozīmes pakalpojumu, nepiešķir).
- atsauce uz VTNP lēmumu.

Nav zināmu gadījumu Latvijā, kad vienlaikus izpildītos [Altmark lēmumā](#) minētie četri kritēriji, lai uzskatītu, ka VTNP nekvalificējas kā komercdarbības atbalsts.

5. Ko ietver kompensācija par VTNP?

Termins "kompensācija par vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumiem" var ietvert dažādus atbalsta veidus, tai skaitā, dotācija/subsīdija, galvojums, kredītu procentu likmju subsidēšana, nodokļu atlaides, pilnīga vai daļēja atteikšanās no dividendēm, ieguldījums pamatkapitālā, parādu norakstīšana, īpašuma iznomāšana zem tirgus vērtības u.c. Kompensācijas jēdziens ir plašāks nekā tikai tarifu starpības kompensēšana vai ikgadēja saimnieciskās darbības zaudējumu segšana. Sabiedriskā pakalpojuma kompensācijas jēdziens aptver arī ES fondu finansējumu, kurš piešķirts pakalpojuma sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izbūvei vai rekonstrukcijai.

6. Kurš sniedz VTNP un var saņemt kompensāciju par VTNP?

No valsts atbalsta viedokļa kā VTNP sniedzēji var tikt uzskatīti jebkuri subjekti neatkarīgi no to juridiskā statusa un finansēšanas veida. Papildus valsts atbalsta noteikumu piemērošana nav atkarīga no tā, vai subjekts ir izveidots ar mērķi gūt peļņu. Līdz ar to, arī gadījumos, kad VTNP nodrošina pati pašvaldība vai tās kapitālsabiedrība, jāievēro VTNP regulējums.

7. Informācija Eiropas Komisijas mājaslapā

Eiropas Komisija savā mājaslapā sniedz informāciju, ne tikai par to, kāda ir situācija VTNP jomā visā Eiropas Savienībā, vai par piemērojamo valsts atbalsta regulējumu, bet arī sniedz skaidrojumus un atbildes uz jautājumiem.

- [Vispārēja informācija par VTNP;](#)
- [Dalībvalstu pārskati par VTNP 2012.un 2013. gadā;](#)
- [Rokasgrāmata par Eiropas Savienības valsts atbalsta, publiskā iepirkuma un iekšējā tirgus noteikumu piemērošanu vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumiem un jo īpaši vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem](#)

8. Papildu informācija

[Skaidrojums par komercdarbības atbalsta kontroles regulējumu vispārējas tautsaimniecības nozīmes pakalpojumu jomā](#)